

բնակիչները քրիստոնեայ- Հայեր են, մեծ մասը վաճառական եւ շատ հարուստ, որոնց Շահաբ-բաս փոխադրեց Մեծ-Հայաստանից։»

Նոր-Ջուղայի երկհատոր պատմութեան հեղինակ Պ. Յովհան Յարութիւնեան, ահա ինչ է ասում։

«Սա (Շահաբբաս) ստացաւ զանուն քաջ աշխարհակալի եւ հանճարամտութեան, այլ յամենայնի ի նոսա առաջնորդէր իւր նրբամիտ հնարագիտութիւն։ Որպէս գործք նորա ապացուցանեն, լեալ է նա այր կորովամիտ քաղաքագէտ՝ օգտախրնդէր՝ եւ ի գործողութիւնս շրջահայեաց, եւ ըստ ժամանակին պարագայից յարմարեալ է զգործս իւր՝ ուշ եղեալ իւրում օգտի։ Ճանաչէր նա զազգ Հայոց՝ զգործունէութիւն, զժրջանութիւն, զհանճարամտութիւն եւ զմտադիր հպատակութիւն նոցա, որոց վաճառականութիւնն նախանձելի արար զնոսա յաշս իւր...։ Ասան որոյ վարեաց զժողովուրդս Հայոց ի Պարսկաստան, զի որք երկրագործքն իցեն եւ շինականք զգաւառս եւ զգեօղս Պարսկաստանի ծաղկեցուցեն մշակական արհեստիւ, եւ որք երեւելիքն իցեն եւ վաճառականք՝ շահաբեր տուրեւառութեամբք ճոխացուցեն զքաղաքս իւր՝ եւ ի համբաւի հարցեն զանուն Պարսկաստանի։

«Ի վարելն նորա զժողովուրդս Հայաստանի, այս՝ ի գործ եղ զանլուր բռնաւորութիւնս բարբառոսականս, այլ այնորիկ եղեն ի պարտաւորութենէ գործոյն կատարման եւ ոչ ի հաճոյից իւրոց կամաց։ Իսկ մինչ ժողովուրդք Հայոց հասուցեալ եղեն ի Պարսկաստանի սահմանս, տարածեաց առ նոսա զսէր եւ զգութ իւր արքայական։» (Հատոր I, էջ 73—74)։

Սակայն, չնայելով այդ բոլոր փկայութիւններին, խնդիրը դեռ կնքօտ է լուսաբանութեան,